

A JÓ BÉKE CZÉLJAI

ÍRTA

GBÓF ANDRÁSSY GYULA

BUDAPEST

FRANKLIN-TÁRSULAT

MAGYAK IEOD. INTÉZET ÉS KÖNYVNYOMDA

1915

Jó az a béke, a mely eléri azokat a célokat, a melyekért küzdünk. Könnyebb ezeket a támadó félre nézve megállapítani, mint a védekezőre nézve. így világos, hogy Franciaországra nézve jó béke volna az, a mely legalább Elzász-Lotharingiát visszaszerzi; világos, hogy Szerbiára nézve jó béke az, a mely legalább is Bosznia-Herczegovinát és Dalmáciát adja neki.

Nálunk nehezebb a jó békének feltételeit megállapítani. Mielőtt előfeltételeit kereshetnők, mindenekelőtt azzal a kérdéssel kell tisztába jönnünk, hogy miért vagyunk háborúban?

Nem a világalom biztosítása céljából, bátran mondhatjuk ezt nemcsak magunkról, hanem Németországról is.

A civilizáció, az általános emberi szempont-

ból visszaesés volna egy nemzetnek vagy egynehány nemzetnek egyeduralma, s nem volna fenntartható, mert előbb-utóbb minden megbukik, a mi nem felel meg a fejlődés érdekének és a mi nem felel meg az állandó erőviszonynak, hanem a momentán előnynek minden elérhető következményét állandósítani akarja.

Sokszor olvasni a mai hadi irodalomban, hogy az emberiség és a civilizáció érdeke kívánja, hogy Anglia vagy Franciaország győzzenek és szellemük bélyegét reányomják a világ fejlődésére, vagy másrészt azt, hogy a német vezetőszerpe a legkívánatosabb, mert a német az első culturnemzete a világnak.

De mindez túlzás, mindez tarthatatlan. Nem lehet megállapítani, hogy melyik nemzetnek volt legtöbb érdeme a haladás körül, nem lehet megállapítani azt sem, hogy melyiktől lehet a legtöbb szolgálatot várni a jövőben. Nem lehet a különböző faji és egyéni értékeket és szolgáltatásokat egy eredőre visszavezetni és egymással arányosítani.

Lehetetlen megmérni, hogy ki volt nagyobb, s kinek köszönhet többet az emberiség, egy Shakespearenek vagy Goethének-e, vagy Helmholtz-nak, vagy Pasteurnak.

Nincs első nemzete a világnak. De ha volna egy megállapítható első nemzet, akkor sem volna előnyös, hogy ez a legkitűnőbb faj nyomja reá saját bélyegét a culturára.

Egy nemzet sem pótolhatja a többinek tehetségeit. A fejlődés érdeke azt kívánja, hogy minél többoldalú legyen az, hogy minél több faj, minél többnemű, tehetséggel és képességgel ellátott nemzet vehessen részt a culturmunkában, lehető legtökéletesebb szabadsággal, minden bennerejlő tehetségnek szabad kihasználásával. Nemcsak a nagy nemzetekre van szükség, hanem a kicsinyekre is. Nemcsak a nagy nemzeti tömbök, nagy népek tettek mérhetetlen szolgálatot az emberiségnek, hanem a kicsinyek is.

Nem kell elfelejteni, hogy számbelileg kis nemzetből, független kis városból származott Phidiasz és Homer, egyes városok civilisatiójának talaján nőttek meg a Michel Angelok

és Raphaelék, számbelileg kis nemzet tagja volt egy Rembrandt, egy Petőfi. Legkevésbé mi felejtethjük el ezt a nagy igazságot, mi, a kik szintén olyan kis nemzet tagjai vagyunk, a mely más nemzetbe nem akar beolvadni, legyen az bárminő dicső, bárminő nagy, és a mely meg van arról is győződve, hogy fennmaradása az emberiség érdekében is van.

Harczunk tehát semmikép sem akarja, semmikép sem akarhatja a világot germanizálni.

S ha az entente sem tör elismerten kulturai egyeduralom után, mégis kétségtelen, hogy a mi legyőzetésünk a világot megfosztaná erőteljes nemzeti culturegyedektől, mert az orosz carismus több nemzet individualitását nyelné el, több faj productiv erejét törné meg, a mint meggyengítette a lengyel és finn geniust, teljesen felemésztette az ukrainai typust. Előbb, vagy utóbb a magyar, a román, a bulgár, a görög, a török mind eltűnnének a moscovitizmus ólomsúlya alatt. S általában kétségtelennek tartom, hogy az európai egyensúlyt és a kis fajok létét csakis Oroszország

győzelme veszélyeztetheti komolyan, földrajzi fekvésénél, területének nagyságánál, lakosságának számánál és természetes segédforrásainak kimeríthetetlenségénél fogva.

A mi győzelnünk egy culturmunkást sem fosztana meg szükséges szabadságától. Még a szerb nemzeti individualitást sem akarjuk veszélyeztetni, s nem akarjuk megakadályozni, hogy a szerb mutassa meg, hogy önállóságának megtartása mellett mit tud producálni a cultura terén; csak azt akarjuk korlátozni, hogy exportot üzzön a bombavetés és gyilkolás mesterségéből, csak erről a specialitásáról akarjuk leszoktatni egyszersmindenkorra, mi talán nem lesz nagy veszteség a cultura sokoldalúsága szempontjából, bármennyire sirassa is azt az angol és a francia a maga magas culturájával.

A mi célunk nem lehet valamely concrét országrész meghódítása sem, a mely felérne azokkal a veszélyekkel, azokkal az áldozatokkal, a melyekkel a háború jár, a mely felérne azzal a vérrel, a melyet ontunk.

S merem állítani, hogy így van ez Németor-

szágnál is, hogy a német se ment a mai háborúba valamely gyarmat vagy valamely európai hódítás kedvéért; túlsókat kockáztat, túlveszélyes a helyzete ahhoz, hogy ilyen vakmerő politikát folytasson. A háború mai alakja olyan irtózatosan pusztító, olyan iszonyatosan drága, hogy bűn volna másért harczba menni, mint a nemzet létföltételeinek biztosítására.

S ha azt el lehet hinni, hogy Sasonow ki akarta azt a páratlan alkalmat használni régi céljainak elérésére, a mikor Grey és Poincaréra feltétlenül számíthatott, a mikor valószínű volt, hogy Japán nem támadja meg, sőt esetleg vele tart, a mikor remélni lehetett, hogy Olaszország és Románia semlegesek maradnak; azt senki sem fogja elhinni, hogy II. Vilmos császár hódításra akarta azt az alkalmat felhasználni, midőn egyedüli barátja Ausztria-Magyarország volt és máskülönben ellenséges hangulat, csupa irigy környezte.

De hát akkor mi volt a célunk, ha sem utopistikus ambíciók, sem reálpolitikai hódítási vágy? Felesleges is mondani, tudjuk,

érezzük azt mindnyájan: csakis létünk védelme.

Vissza akartuk verni ellenségeink támadását, széjjel akartuk törni azt az ellenséges gyűrűt, a mely körülöttünk képződött és biztos megfojtással fenyegetett. Ezen legeslegelső ezé-lunkhoz járult természetszerűleg az a további cél is, hogy ennek az ellenséges gyűrűnek új megalakulását megakadályozzuk és hogy a háború után lehetőleg ne álljon a világ két ellenséges táborból, a mely új harcra készül, hanem vagy engesztelődjék ki, vagy olyan erőssé és olyan szövetség központjává váljunk, hogy senki se merjen megtámadni.

Jó béke tehát, mely ezeket a célokat biztosítja.

A jelenlegi világháború három nagy ellentét összehatásából ered. A francia-német, az angol-német ellentétből, továbbá a moscovitis-musnak nyugati szomszédjaival való ellentétekből.

A jó béke feltételeit tehát csak úgy találhatjuk meg, ha minden egyes ellentéttel külön foglalkozunk és egyenként keressük,

hogy miként kell azon kérdéseket megoldani, a melyek az összeütközéshez vezettek.

Magától értetődik, hogy nem fogok a részletekbe ereszkedni, nem fogok azzal sem foglalkozni, hogy a katonai eredmény mily feltételeket tesz elérhetővé; hisz e kérdések a gyakorlati politika körébe tartoznak, ma még koraiak és azokban annak idején első sorban a kormányoknak fog kelleni döntenet. Nem akarok olyan minimális követelményeket sem felállítani, amelyek eléréséig harcolni kívánnék.

Csak azt kívánom kifejtetni, hogy mely célok biztosítását tartanám kívánatosnak azon érdeköszeütközések megszüntetésére, a melyek a mai világháborút okozták, és hogy minő békét tartanék tekintet nélkül az erőviszonyokra igazán jónak.

A. francia-német ellentét régibb mint maga a tulajdonképeni francia és a német nemzeti öntudat. Már a Karolingok birodalmának bomlásakor vizályt okozott a nyugati, azaz francia, és a keleti, azaz német rész között, hogy a közjogi és állami határok sem a geographiai határokkal, sem a faji határokkal

meg nem egyeztek és hogy Nagy Károly birodalma nem oszlott a két uralkodó faji csoport szerint két részre nemzeti alapon, hanem a dynastia érdeke szerint háromra. A közbenső rész szilárd geographiai határok és különleges nemzeti jelleg nélkül tarthatatlan alakulás volt, olyan, a melynek a két oldalról való hódítást és előnyomulást kellett előidéznie.

Azonnal meg is indult a harcz. Már a IX. században a német királyok terjeszkednek a Rajna balpartján a mai Franciaország szíve felé és Lotharingiát magukhoz csatolják. Csak a X. század végén az Ottók alatt sikerül sokszori harcz és birtokcsere után hosszabb időre legalább a közbenső ország nagyobb részét a már megszilárdult német birodalomhoz csatolni. Mivel Franciaországot a feudális megbontja és meggyengíti, Németország sokáig versenytárs nélkül föltétlen ura marad olyan részeknek is, a melyek a mai Franciaországhoz tartoznak.

A mint azonban a francia királyság megint erőre tesz szert és a független feudális urakat egyenként legyőzi, azonnal a Rajna

felé akar terjeszkedni és a régi Karoling birodalom eszméjét akarja saját vezetése mellett megvalósítani, a német offensívát nyugat felé a francia offensiva váltja fel kelet felé.

Már a XIII. század legvégén, a mikor a királyság újra erőre tesz szert, Franciaország visszaszerez egyes német birodalmi részeket. Ezt a terjeszkedést azonban még egyszer megszakítja a királyság gyengesége az angol háborúk korában; a mint azonban újra győzelmessé válik a francia királyság, újból elkezd terjeszkedését Németország felé. A XVI. században II. Henrik király a toul-i és verduni püspökségeket hódítja meg.

Bismarck erre az időre teszi annak a nagy német-francia ellentétnek kezdetét, a melynek később ő vált egyik hősévé. De szigorúan véve nincs ebben igaza, mert az akkori küzdelem csak újraébredése a régi ellentétnek. Csak annyiban van igaza, hogy ettől az időponttól vált a két szomszéd harcza állandóvá.

Azóta történt, hogy, a mint Bismarck mondja, csaknem minden egyes német generationak nagy küzdelmet kellett a francia

expansióval folytatni. Az erősebb ez időkből a francia volt. Németország egysége meglazult, Franciaországé fokozódott. Így mindig jobban megközelíti Franciaország a rajnai határt. Elzász-Lotharingiát a XVIII. században XV. Lajos alatt szerzi meg.

A francia forradalom első külpolitikai ténye a német birodalom egyes fejedelmeinek a francia határok között a feudális-musban gyökerező jogainak megszüntetése.

A határkérdésért ekkor újból megindult végtelen harcban I. Napóleon a Rajnáig jut és Németországot teljes alávetésben tartja. III. Napóleon ismét a Rajna után vágyódik és a német egységet akarja megakadályozni, hogy suprematiáját a németiséggel szemben fenntarthassa.

A napóleoni politikának ezen kettős célja összeütközik a németiség egyesülésének akaratával és a 70-iki háborúhoz vezet, a melyben végül Németország visszaszerzi Elzász-Lotharingiát.

De Sedan sem vet véget a régi viszálynak. Bismarck 1887-ben egyikében azon hatalmas beszédeknek, a melyekben külpolitikáját magyarázza és a nemzet közkincsévé teszi,

erősen hangoztatja, hogy a százados harc a német-francia határmegállapításért valószínűleg újból meg fog indulni. Rámutat arra, hogy a Rajnán túl a revanche gondolatának szent tüzét gondosan ápolják, rámutat arra, hogy Franciaország, hallgatva Gambetta tanácsára, akkor is a bosszúra gondol, a mikor hallgat róla, reá mutat arra, hogy sohasem akadt egyetlen egy olyan francia kormány sem, a mely azt merte volna mondani, hogy elfogadja a frankfurti békét, mint véglegest, a mint minden kormány elfogadta az 1815-iki határvonalat. Reá mutat arra, hogy a francia kormány ezt azért nem teszi, mert érzi, hogy a közvélemény nem békült meg az új helyzettel és nem mondott le arról a vágyról, hogy a régi állapotot helyreállítsa. Mindezekből azt a következtetést vonja le a nagy német, hogy a Franciaország részéről jövő támadásra minden perczen el kell készülni és hogy a mint azt hiszi Franciaország, hogy kilátása van a győzelemre, azonnal támadásba fog átmenni.

S mindez igaz maradt a mai napig. Német-

ország, birtokában a vitás területnek, nem vágyódva újabb hódításra, minden képzelhető megtett, hogy megszűnjék az a viszony, a mely gyengítette Németország súlyát kifelé, mert Németország csak annyi szabad erővel rendelkezett s szövetsége csak annyi értékű volt, a mennyivel ő a francziánál erősebb volt. De a komoly francia-német közelítés mégis ki volt zárva. A francia-német kérdés a világbéke egyik állandó veszélye maradt. Egymaga nem is volt ugyan képes a világháborút megindítani, mivel azonban bizalmat öntött Németország összes többi ellenségeibe, megkönnyítette a Németország ellen való offensívát, alkalmas volt arra, hogy más kérdéseket elmérgesítsen. Ámbár Franciaországban a békehajlandóság növekedett, ámbár a kispolgárság összegyűjtött tőkéje s a külföldi kölcsönök a háborútól való félelmet fokozták a francia társadalom széles rétegeiben, ámbár a köztársaság létét is féltette a háborútól, mégse tudott olyan politikát folytatni, a mely a világháborút elkerülhette volna, mert nem tudott lemondani arról, á mit elvesztett,

A mai háborúnak egyik célja ezt a régi nagy ellentétet, a világbékének ezen nagy és állandó veszélyét háttérbe szorítani.

E cél két úton érhető el: a megegyezés útján, vagy a letörés útján.

Az első megoldás kívánatosabb, ha a győzelem után a német a francia rovására semmi territoriális hódítást nem vesz igénybe és Franciaország belátja, hogy az Isten-ítélettel másodsor is a németeknek adott területről végleg le kell mondania, ez a megoldás elérhető is. A francia a nemzeti becsületnek eleget tett, vitézül harczolt, ideáljáért egész erejét megfeszítette, létét kockára tette. A körülmények is kedvezők voltak, mert az entente összetartott és még olyan szövetségeseket is nyert, a melyekre aligha számított előre, a hármasszövetség egyik tagja pedig nem vett részt a harczban. Oriási számbeli fölény állott rendelkezésére az ententének: ha ezen erőfeszítés nem vezet sikerhez, akkor remélni lehet, hogy a hatalmi viszonyok ezen kategorikus imperativusával a francia nép meg fog békülni. Lehetetlent senki sem követelhet önmagától.

Annál is inkább remélhető ez, mert a német és francia faj számviszonya is állandóvá teszi Németország fölényét, mert 1866-ban Franciaország lakossága 38 millió volt, Németországé pedig 1865-ben 39 és fél millió, 1910-ben Franciaországé 39 és fél millió, Németországé pedig már 65 és fél millió.

Ha Németország a győzelmet nem használja ki újabb hódításra, nehéz lesz a francia közönséggel elhiteín, hogy ónémet további hódításokra gondol Franciaország rovására, a mivel eddig bolondították.

De a mennyiben e várakozásba nem válnék s Franciaországot új gyűlöletre gerjesztenék az újabb német győzelmek, ha sikerülne, mint eddig, úgy ezentúl is elhiteni, hogy Németország agresszív politikát folytat ellene: akkor kétségtelen, hogy Németország kénytelen lesz Franciaország végleges meggyengítésének útján szüntetni meg a francia-német ellentétet.

Bismarck már 1887-ben mondta, hogy ha a németek újra kénytelenek lennének kardot húzni a francziák ellen és újra győznének,

akkor 30 évre harczképtelenné kellene őket tenni és azt kellene biztosítani, hogy legalább egy generatio ne támadhassa meg a németseget. «Der Krieg 1870 würde ein Kinderspiel sein gegen den nächsten. Jeder würde versuchen de saigner à blanc».

Ma a francziák még elkerülhetik ezen sorsot. Ma a németekben semmi gyűlölet nincs ellenük és boldogok volnának, hogyha kíméletes eljárással kapcsolhatnák le a, francia ellenségkedésnek fejük fölött függő Damokleskardját.

Csak akkor fognak más útra térni, csak akkor fogják Bismarck fenyegetését megvalósítani, ha Franciaország nem nyújt garantiát eddigi politikájának megváltoztatására. Vajha ne kellene a végsőkhöz folyamodni!

Minden érdek azt kívánja, hogy a francziák győzelmünk esetében beletörődjenek a változhatatlanba és lehetővé tegyék, hogy az emberiségre oly becses életerejük kíméltessek.

Egészen más jellegű az angol-német ellen-

tét. Az egészen új, nem régi történelmi ellentét folytatása.

Anglia eddig inkább Németországban kereste támaszát, előbb Franciaország, később Oroszország ellen. Ezen általános szabály alól csak a vallásháborúk idejében volt kivétel, azon időben, a mikor nem az állami és nemzeti érdekek, hanem felekezeti szempontok irányítottak.

De már a XVII. század végétől kezdte a németekkel való vállvetett harcz a francia túlkapások ellen rendszeressé vált. XIV. Lajos ellen együtt harczoltak Marlborough és Eugén herczeg hadai; XV. Lajos ellen először Mária Teréziában, majd midőn az közelített a Versailles! udvarhoz, II. Frigyes porosz királyban kereste Anglia támaszát. A francia forradalom, a Napoleon elleni titáni harczait Anglia vagy Ausztriával és Poroszországgal, vagy e két hatalom egyikével vívta végig. Most száz éve annak, hogy Wellington és Blücher együtt küzdöttek ugyanazon harczmezőkön a francziák ellen, a hol utódjaik ma egymást ölik.

Oroszország ellen is Anglia bennünk és Poroszországban kereste a támaszt, így a krími háborúban mindent megtett, hogy minket is megnyerjen oroszellenes háború számára és diplomatiailag közösen is működünk az oroszok ellen. A 77-78-iki orosz-török háború alkalmával is szakadatlanul kínálgatták nekünk a szövetséget és tényleg, közös megállapodások alapján, a berlini congressuson vállvetett diplomatai hadjáratot viseltek Beaconsfield és Andrássy.

A 80-as években is egymást támogatjuk Angliával Bulgáriában az orosz politika ellen.

S még 1890-ben is bizalmas viszony van Németország és Anglia között. Hiszen Anglia ekkor adja át Helgolandot, Németországnak mai tengeri hadi bázisát, barátságos egyezség útján, a mit sohasem tesz meg, ha az ellenségeskedést lehetőnek tartja.

Anglia ezen múltjából következik, hogy nem állhattak fönn nagyobb érdekelletétek közötté és Németország, valamint Ausztria és Magyarország között, mert ha lettek volna ilyenek, ezeknek érvényesülni kellett volna a poli-

tikában. 1890 óta kellett olyan valaminek történni, a mi a mai nagy, elkeseredett harcokat indokolhatja. De mi lehet az? Azóta Németország, nem számítva a maroccoi viszály alkalmával történt határkiigazítást, coloniát . nem is szerzett s azóta egy német colonia sem vett olyan nagy lendületet, a mely valamely angol coloniát veszélyeztetne.

Új körülmény csak egy van, csak az, hogy Németország gazdaságilag fellendült és flottát fejlesztett. Angliát csak ez a tény sértette. Csak Németország kereskedelmének és lakosságának rohamos szaporodása és ezekkel arányban álló tengerészeti hatalma provocálta Angliát, vitte az entente mellé, okozta, hogy a mai háborúba beleavatkozott.

De épen ebben rejlik Anglia praetensiójának veszélye. Ezért vált Németország ügye a világszabadság, a tengerek szabadságának ügyévé. Ha Angliát veszélyezteti és Angliának ellenségeskedését hívja ki egyik szomszédjának gazdasági fejlődése, kivitele és a kivitele érdekében szükséges flotta megteremtése: akkor Anglia egyeduralmat akar gya-

korolni és minden fejlődő nemzetnek útjában áll.

Németország harczának célja Angliának ezen tuteláját megtörni, elismertetni, hogy teljes joga van világhatalommá válni, joga van flottát tartani, joga van kereskedelmét terjeszteni.

A vezető államférfiak feladata lesz megállapítani a háború eredményei és tünetei alapján, vajon ezen cél el fog-e lehetni érni Anglia egyszerű legyőzése által, vagy hogy szükséges lesz-e coloniáinak felszabadítása, vagy meghódítása által annyira meggyengíteni, hogy ne legyen többé nagyhatalom.

Mély aggodalommal kell hangsúlyoznom: tartani kell attól, hogy a német-angol viszály a végső leszámolásig fog elmérgesedni.

Angliát ha nem is gyűlölet bírta a német-ellenes állásfoglalásra, mindenesetre a némettől való félelem, a német iránt való féltékenység és ellenszenv, és ez az érzés ma már eleven lobogó gyűlöletté fokozódott. Asquith a napokban a gyűlölet hangján kalózkodásnak és rablásnak nevezte Németország

harczmodorát. Biztosan lehet tudni, hogy legyőzetés esetében Anglia népének ezen érzése még mélyebbé, még kiirthatatlanabbá lesz. Anglia a párizsi béke óta, a mikor Észak-Amerikát elvesztette, sohasem volt véglegesen legyőzve, megszokta azt, hogy legnehezebb harczeit is győzelmesen fejezte be. Mostani megalázását sohase fogná megbocsátani. Az angol nép e mellett kitartó, szívós, mint a német, nem impressionabilis és változékonny, úgy hogy tartani lehet attól, hogy sokáig fog a mai impulsusok hatása alatt állani.

Németországban szintén nagy a gyűlölet az angol ellen. A német természettől objektiv és igazságos, nem könnyen ragadhatja el magát szenvedélyek által, de ha gyűlöl, erősen gyűlöl és sokáig. A német azt érzi, hogy Anglia bünt követ el ellene, a mikor rokon létére, rokon-dynastia alatt a legnagyobb küzdelem közepett kihívás nélkül, igaz érdek nélkül, pusztá pénzvágtyból és féltékenységből támadta meg. A német azt hiszi, hogy Anglia irigylit tőle a jólétet s ezért útjában lesz

gazdagodásának és hatalmaskodásának mindig, még akkor is, a mikor teljesen békés politikát folytat.

Ilyen viszonyok között félős, hogy az emberiség és mind a két fél kárára a jövőn hosszú ideig még a német-angol ellentét fog uralkodni.

A harmadik eleme a mai világháborúnak az az ellentét, a mely a carismus világuralmi vágya és nyugati szomszédjainak létevége között van. Az előbbi két ellentét eredetileg nem volt a mienk, s csak azért letünk Anglia és Franciaország ellenségei, mert azok barátaink ellenségei, de ez a mienk is, sőt elsősorban a mienk, úgy hogy míg az előbbieknél a vezető és döntő szerep természet-szerűleg a németé lesz, a moscovitismus kérdését érintő kérdésekben döntő szót kell magunknak is igénybe venni.

Ennek az ellentétnek okai részben történelmiek és ethnographiaiak, részben geographiaiak és régi időkbe nyúlnak vissza.

A szláv világnak nyugat Európa, felé beékelt része nem bírt önálló állami életre szert tenni.

A német birodalom a IX. és X. században visszaszorította és alávetette az északnyugati szlávorságot, a IX. században a magyar állott Szvatopluk államalakulásának útjában és később a török tette lehetetlenné a délszlávok önálló fejlődését. Csak a szlávorság azon ágai, a lengyelek, a csehek és a horvátok bírtak több vagy kevesebb önállósággal: államokat alapítani, a melyek a Nyugat rendszeréhez csatlakoztak, a melyek katolikusok lettek.

A moscovitismus és a Nyugat közötti világtörténelmi nagy fontosságú ellentét oka, hogy a Középeurópában önálló fejlődésében századok óta következetesen és mindenütt megakasztott orthodox szlávorság a moscovita czárok vezetése mellett Keleteurópában és Ázsiában a XVIII. század óta világbirodalmat alapított azzal az ösztönrel, azzal az érdeklél, hogy a világtörténelemnek fajára és vallására hátrányos ítéletét revisio alá vegye.

Az orosz körülbelül akkor csatlakozott a görög-keleti valláshoz, a Kelet elvéhez, a mikor mi magyarok és a német befolyás alá került len-

gyei szlávok a nyugati valláshoz és a Nyugat államrendszeréhez csatlakoztunk, a mikor ezzel a Nyugat a Kelet felé megerősödött és új védbástyákat nyert, és az orthodoxia és szlavismus háttérbe szorult.

A moscovita uralkodónak a Kelet rendszeréhez való csatlakozásának perceiben nem bírta a hatalmi egyensúlyt a két világ között helyreállítani, de a jövőre döntő fontosságúvá vált, hogy a mikor a Nyugat megerősödött, a Kelet is nyert olyan harczost, a mely nagyra volt hivatva.

A nagy jövő sokáig váratott magára. Időközben az orthodox világ fővárosa maga ellenséges világrend központjává vált, a Kelet egy új elemének központjává, de a mikor a moscovitismus állandó hódításaival világhatalommá vált, feladatául tűzte a keleti orthodox uralmat ott mindenütt visszaállítani, a hol a múltban gyökeret vert, ép úgy azon országokban, a melyek a Nyugat rendszeréhez csatlakoztak, mint azon országokban, a melyek a Kelet vele versenyző erőinek martalékaivá váltak.

Támaszt adott e törekvéseknek a hagyomány erején kívül, a szlavismus és orthodoxia érzelmi közösségén kívül saját birodalmának geographiai helyzete és ösztönszerű terjeszkedési vágya.

Miután letörte a Kelettől elpártolt lengyel-szlávokat és kaput nyitott magának a nyugat felé, a carismuskak elsősorban a Dardanellák és Bosporus uralma után kellett vágyania, mert az két tengert, a Fekete-tengert és a Marmarát szerezne meg számára, mert birodalmának déli részét csaknem megtámadhatatlanná tenné és hatalmas hadműködési alapot biztosítana számára a Földközi-tenger felé, azon tenger felé, a melynek uralmához volt rendesen a világ fönnhatósága is kapcsolva. És azon város felé is kellett vágyódnia, a melyen hajdan a kettős kereszt tündöklött, a honnét az ősök a keresztyénséget kapták és a mely a félhold ellenére sem szűnt meg az orthodoxia szent városa lenni.

Ez a vágya Oroszországot első sorban Törökországgal, a tengerszorosok birtokosával, Konstantinápoly urával hozta ellentétbe és

arra szorította, hogy az ott élő fajrokonokat a török ellen kijátszsza, orthodox- és pánszlávpolitikát folytasson. Előnyére volt a rokonok támogatása a harcban, de egyenesen pótolhatatlan volt, ha Európa miatt Oroszország nem hódíthatta meg a döntő positiókat, ha maga nem ülhetett Konstantinápolyban. Legáltalább a tengersizosok mellett a törököt gyengévé kellett tenni és azt a szomszéd Oroszországnak lekötelezett, Oroszországtól függő orthodox keresztyén államok által a czártól való függésbe kellett hozni és így elérni, hogy a szorosokat akkor nyissa meg vagy tartsa elzárva, a mikor ő akarja.

De ez a politikája velünk és Németországgal is ellentétbe hozta. Velünk, mert nem engedhettük meg, hogy Oroszország magát a mi déli határainknál is befészkelje, nem engedhettük meg, hogy két oldalról körülvéve, az orthodoxiára és szlavismusra támaszkodva, belső összetartási erőnket is lazítsa, mert a Balkánon való orosz uralom Ausztria-Magyarországnak végét, az ezeréves magyar államnak bukását jelentené, az orosz

fennhatóság alá állítaná a Duna és Tisza közét.

A mint Varsó, Belgrád és Cetinje orosz hadműködési alapul szolgálnak, a mint az olló két pengéje közé volnánk szorítva, a fejlődés logikája arra kényszerítené Oroszországot, hogy a hosszú századok munkáját nálunk is visszafordítsa, nem a szláv fajok függetlensége és önállósága, hanem saját világhatalma érdekében.

Németországgal is összeütközésbe hozta Oroszországot ez a vágyakozása, mert Németország nem engedheti, hogy mi tönkremenjünk, vagy orosz fennhatóság alá kerüljünk. Hisz ebben az esetben ő jönne ugyanabba a helyzetbe, a melyben mi vagyunk és az orosz befolyás alatt álló Prága és az orosz kézen levő Libau közé szorítva Németország tarthatatlan helyzetbe kerülne. Németországnak különben Törökország ázsiai hatalma is érdekében van az odavaló kereskedelmi és gazdasági vállalatai miatt és mert a muszliman hatalom mind az orosz, mind az angol világhatalom túlkapasait korlátozza.

Az orosz és nyugati szomszédjai között való ezen ellentét olyan régi, mint Oroszország emelkedése, de eddig csak Törökország elleni háborúhoz vezetett, velünk és Németországgal az ellentét diplomatikus úton találta megoldását. Mi kerültük a fegyveres összeütöközést régente, főleg azért, mert a dynastiát a német és olasz kérdés foglalta le, majd azért, mert a nyugati hatalmak úgylis megakadályozták Oroszország térfoglalását, majd pedig azért, mert addig, míg Oroszország törekvése keresztyén népek sorsának javítása volt, nem akartunk e néppel ellentétbe keveredni és Törökországnak olyan keresztyén fajok felett való uralma gondolatával magunkat azonosítani, a melyek nálunk is laknak.

Oroszország kerülte a fegyveres mérközést, mert legszívesebben a mi segítségünkkel közelítette volna meg célját, azt, hogy a Balkán déli és keleti részén magát befészkelje, azzal a hátsó gondolattal persze, hogy a mint egyszer ott van, akkor a többi részből is kidob, azon nagyobb vonzerőnél fogva, a melyet a lakosságra gyakorolhat.

De azért az ellentét megvolt, és sokszor fenyegetett háborúval is, a melyet csak azért kerültünk el, mert valahányszor a háború csaknem elkerülhetetlennek mutatkozott, Oroszország mindig engedni volt kénytelen, mert érezte, hogy velünk tart Európa és hogy az adott viszonyok között a rövidebbet húzná. így volt ez a krími hadjárat alatt, a mikor a mi követeléseinket kénytelen volt elfogadni, így volt a berlini szerződés idejében is.

Háború csak akkor vált elkerülhetlenné, a mikor Oroszország a nagyszerb kérdést merte felvetni, a szláv in integrum restitutio azon kérdését, a mely ellenünk van irányozva, a mely, miután a Dusan szerb királyságának helyreállítása a törökkel szemben már nagyrészt sikerült, azon dolgozik, hogy a jövőt a még régebb történelmi múlt keretei közé szorítsa vissza s Ausztria és Magyarországnak legalább déli vidékén a IX. dnak a magyar honfoglalás előtti állapotait állítsa helyre.

Ezen agressióval szemben a jó béke vég-

czélja világos: úgy vissza kell szorítani Oroszországot, hogy feladja a Nyugat felé való expansióját; Szerbiát pedig arra kell kényszeríteni, hogy belenyugodjék abba, hogy a mi a mienk, az is fog maradni mindörökre és hogy belássa, hogy öngyilkosság az erősebbtől hódítani akarni.

Nem reménytelen, hogy sikerülni fog Oroszországot más politika folytatására szorítani. Az a törekvése, hogy a tengerszorosokat hatalma alá kerítse, hogy a vallásában és nemzetiségében rejlő hatalmi eszközöket kihasználja, hogy a Földközi-tengerig jusson s hogy a Balkán és a Duna völgyeit legalább közvetett uralma alá vesse, Oroszország érthető, bizonyos előfeltételek között természetes, de korántsem szükségszerű, egyetlen lehető, életérdekeiből eredő politikája, sőt nem is egyetlen imperialistikus politikája, sőt úgy hiszem, nem is az érdekeinek legjobban megfelelő politikája.

A Balkánon nincs számbavehető orosz gazdasági érdekről szó, olyanról, a melynek elhanyagolása komoly kárral járna.

Oda való kivitele elenyésző töredéke összes kivitelének. Tetemesen kisebb a miénknél. A szomszéd Romániába 1911-ben 3-4 millió font sterling értékű árút vitt ki, mi 5-6 millió értékűt. A Fekete-tenger melletti Bulgáriába 1910-ben 6-8 millió francnyit, a mikor mi 77-98 milliónyit. A barát Szerbiában 1912-ben 5-600.000 rubelnyi értéken bírt csak túladni, mi 19-20 millió rubelnyin.

Ezzel szemben óriásiak az Ázsiában elérhető eredmények, a melynek állapotai szintén nagyfontosságú átalakulások küszöbén állanak.

Ha Oroszország legyőzetnék és azután a velünk szemben való revanche gondolatának rabjává válnék a Balkánra nézve, ez annyit jelentene, hogy elfogadja az Ázsiában ellenére történő óriási változásokat. Chinat, Mongoliát japán befolyás alatt kellene hagynia, néhány négyszögmérőföldért sok mérőföldről kellene lemondania, azon néhány millió emberért, a melyre nagynehezen, súlyos küzdelmek között bírná uralmát kiterjeszteni, sok millióra való befolyást kellene elveszítene, azon ambíciói-

ról, a melyeket elérni képes, a melyek elérésével szolgálatot tesz a civilisatiónak, a melyekben magasabb culturára támaszkodhatik, le kellene mondania olyan ambíciók javára, a melyekért a magasabb culturát kellene leküzdenie és a melyekért a haladás érdekével ellentétbe kellene helyezkednie. Fogalmat adhat az ázsiai és az európai lehetőségek között való különbségről, ha meggondoljuk, hogy Mongolia 12-szer olyan nagy, mint Szent István koronájának területe, hogy Khina lakossága 16-szor annyi, mint a Szent Korona lakossága és sokkal több, mint bármely világbirodalom valaha volt.

Oroszország múltjában sohase ragaszkodott mereven egy vagy más irányú terjeszkedéshez, hanem a mint az egyik irányban nehézségre akadt, a másik irányra vetette magát, következetes csak abban maradt, hogy csaknem mindig expansiv politikát akart folytatni. Mint a tenger, a mely mindig mossa, támadja partjait, de a dagály és az apály törvényeinek engedelmeskedve majd az egyik partra, majd a másik partra veti magát, úgy

váltották fel egymást Oroszország történetében is a kelet és a nyugat felé irányuló támadások.

Miért ne következzenek ez be még egyszer?

A mukdeni vereség Ázsiától Európa felé terelte Pétervár tekintetét, miért ne fordítsa azokat megint kelet felé a mi győzelmünk?

Nehéz elhinni, hogy Oroszország azt a hibát kövesse el, a melyet Franciaország, mikor minden más érdeket feláldozott a revanche kedvéért. Franciaországnak módjában lett volna Bismarck azon törekvését kihasználni, hogy Európától figyelmét elterelje és Elzász-Lotharingia elvesztésén érzett keserűségét enyhítse, és a mainál nagyobb gyarmatbirodalmat alapítani. Egy kis ügyességgel talán maga Egyiptom is az övé volna. De Franciaország ezt nem akarta. S a biztos nagy sikerek helyett ma Párizs megint veszélyben és Franciaország léte megint kockán van.

Már azért sem utópistikus az a számítás, hogy Oroszország egy alapos vereség után, hosszú időre legalább, feladja a Nyugat felé való terjeszkedés gondolatát, mert a vereség

a belső kérdéseket annyira előtérbe tolhatja, hogy a külső actio lehetősége szintén hosszú időre meg fog szünni.

Szerbiát annyira meg kell gyengíteni, hogy nagyzási hóbortját kénytelen legyen feladni. Ne akarjuk meghódítani, hanem vegyük el tőle azt, a mi nem szerb és csatoljuk a bulgár részt Bulgáriához, az albán részt Albániához. Törjük meg katonai erejét úgy, hogy Szerbia ne támadhasson hátra, valahányszor más ellenséggel gyűlik meg a bajunk. Tegyük gazdasági megélését lehetővé, de úgy, hogy tőlünk el ne zárkozhassek.

Statuáljunk példát, hogy jár az a Balkán-állam, a mely ellenünk foglal állást, és a mely a mi rovásunkra akar hódítani. Általában a Balkánon a hatalmi viszonyokat úgy kell kialakítani, hogy az orosz balkáni politikának eddigi eszközeit kezéből kicsavarjuk.

A múltban főeszköze volt a keresztyén népek önállósági vágya és a török képtelensége keresztyén népek felett való kormányzásra. Ez a két eszköz ma már megszűnt, ma nincs török uralom alatt számbavehető európai

keresztyén nép egy tömegben együtt Európában. Ma Törökország ellen nincs többé szüksége a balkán-népeknek Oroszország pártfoglalására. Ma már Oroszország nem a népek szabadságszeretetére, hanem nagyra-vágyására alapította számításait, meg kell ma mutatnunk, hogy az orosz protectio nem vezet a nagyra-vágyás kielégítéséhez sem, hanem a bukáshoz, és akkor a nagyra-vágyások sem fognak egykönnyen olyan arányokat ölthetni, hogy Oroszország reájuk támaszkodhassék.

A balkán-népekkel szemben politikánk igen világos. Egyik Balkán-államnak természet-szerű kifejlődése, gazdagodása, a Balkánon élő testvéreinek magával való egyesítése sem fenyegeti a mi állami érdekeinket. Minél gazdagabbak, minél műveltebbek az odavaló államok, annál jobb az nekünk is. Érdeünk nem követeli meg, hogy az odavaló államok jelenlegi határvonalai feltétlenül fennmaradjanak és a hatalmi egyensúly bizonyos alakzatával magunkat azonosítsuk. Nekünk a balkán-népek által akart és a közöttük levő

hatalmi viszonyoknak megfelelő minden megoldás elfogadható. Mi teljesen tisztelhetjük minden következményeiben azt az elvet: «legyen a Balkán a balkán-népeké».

Csak azt nem engedhetjük meg, hogy olyan állam, a mely ellenségünk, a mely velünk szemben ellenséges agresszív politikát folytat, terjeszkedjék, erősödjön, vezérszerepet vigyen. Főcélunk legyen ép úgy a béke megkötésénél, mint későbbi keleti politikánkban az, hogy kára legyen annak az államnak, a mely ellenünk tör, haszna annak, a melyik velünk tart.

Ha ezt a politikát következetesen folytatjuk s határainkat stratégiaileg megjavítjuk s elérjük, hogy közvetlen érintkezésbe jöjjünk a nem szomszéd balkán-államokkal is: akkor, azt hiszem, az orosz befolyást véglegesen kiszoríthatjuk a Balkánról, a mi azután egy újabb nagy érv lesz Pétervárott a mellett, hogy ne áldozzák fel összes erejüket a mindig természetellenesebbé és elérhetlenebbé vált ambíciók miatt.

Érdekes volna reám nézve az egyes Balkán-

államokhoz való viszonyok kérdésébe is bele-
ereszkedni, de ez már nagyon is gyakorlati,
napi politika volna és ezért megelégszem
azzal, hogy balkáni politikánk főelvét és
főcélját megjelöltem és összegeztem az eddigiek
eredményét.

Háborúnk védelmi háború s akkor éri el
célját, ha ellenségeinket sikerül visszaszorí-
tani és áttörni véglegesen azt a gyűrűt, a
melyet körülöttünk alakítottak. Legelőnyö-
sebb volna, ha ellenségeink közül egyes hatal-
makkal meg tudnánk teljesen békülni s azokat
meg tudnók nyerni, s elérnők, hogy a jelenlegi
irtózatos világháborút igazi béke váltsa fel, s
hogy a háború után a társadalom fokozott
erővel fordulhasson a gazdasági és cultur-
munka felé. Egyes ellenségeinkkel való külön
béke volna a legbiztosabb jele és garantiája a
kívánt irányváltozásnak.

A legtermészetesebb volna az, hogy Angliát
nyerjük meg s kapcsoljuk ki ellenségeink
sorából, mert Angliát érdekei tulajdonképen
Középeurópa-hoz csatolják; de sajnos, épen
erre van a legkevesebb kilátás, és félős, hogy

Anglia marad legelkeseredettebb ellensége Németországnak. Komolyan kell azzal a lehetőséggel számolni, hogy a békés és consolidait állapotokat a jövőre összes ellenségeink meggyengítésével és végleges letörésével fog kelleni biztosítani. Különös gondot kell azonban ez esetben arra is fordítanunk, hogy a neutrális államokat megnyerjük s a német-magyar-osztrák szövetség köré csoportosítsuk az állandó béke érdekében, a mi persze csak az ő megerősödésük- és terjeszkedésükkel lesz elérhető.

Hódítás, mint már kiemelttem, nem volt célja harczunknak, ezért a határok bizonyos előre meghatározott megváltozása a jó békének nem sine qua non-ja. Ezért nem is akarok mégis szükségessé váló esetleges hódítások és felszabadítások, szóval területi változások részleteibe bocsátkozni, csak egynehány általános megjegyzést kívánok tenni. Először is rámutatok arra, hogy ha célunk nem is a hódítás, nem is a jelenlegi európai államok területének módosítása, a háború teljes erkölcsi jogot ad mindahhoz, a mit előnyösnek

tartunk magunkra nézve és a jövő békéjére nézve. Ellenségeink nem kímélnének, ha győznének.

Fennhangon hirdetik, hogy Ausztria-Magyarország olyan természetellenes alkotás, a melyet meg kell szüntetni. A napokban mondta Lloyd George angol minister, hogy a jövőben a nemzetiségek szerint kell az államokat alkotni, a mi annyit jelent, hogy minket darabokra kell törni. A napokban olvastam egy angol tudósnak is ugyanilyen irányú nyilatkozatát. Scotus Viator iskolát csinált s ma a mi felosztásunkat az igazság és tudomány nevében követelni divattá vált ott, a hol legalább annyi millió idegen nemzetiségű embert tartanak uralmuk alatt, mint a mennyi ezer nem magyar ajkú polgártársunk van. Ha így beszélnek Angliában, a melynek valóban direct összeütközése velünk nem is volt, s a melynek nincs is egyenes érdekellentéte velünk: akkor mit várjunk a szerbektől és oroszoktól, a kik minket tekintenek főellenségeiknek ?

Tudjuk mindnyájan, hogy Ausztriából, Galíciából, Bukovinából akarja magát Orosz-

ország kielégíteni, Magyarországból, Bosznia-Hercegovinából és Horvát-Szlavonországból Szerbia. A neutrális államokat, Olaszországot és Romániát is a mi területünk odaigérésével akarják megnyerni. Erdélyt már rég kínálják mint bitangjóságot.

A jelen háború irtózatossá tette vérünkbe és pénzünkbe került, tehát nem szabad más tekinteteket ismernünk győzelem esetében, mint érdekünket és azt, hogy magunkat megvédjük az ellen, hogy nemsokára hasonló helyzetbe kerülhessünk. Esetleges hódítástól tehát ne riadjunk vissza melléktekintetek miatt, hanem kizárólag csak a mi előnyünk által vezettessük magunkat, de természetesen ne kívánjuk a hódítást a hódításért, ne legyen szemünk nagyobb, mint a gyomrunk, gondoljuk jól meg, vájjon előnyünkre fog-e szolgálni, a mit elveszünk ellenségeinktől.

Legelsősorban Lengyelország ügye vonja magára figyelmünket; a mennyiben a lengyel-orosz társadalom activ részt venne küzdelemünkben, erkölcsi kötelességünké válnék mindent megtenni, hogy Oroszországtól fel-

szabadítsuk; a mennyiben ezt nem teszi, tisztán csak saját érdekünk által kell ugyan vezetetni magunkat, de helyes és méltányos, hogy tekintettel legyünk Lengyelország sok sorscsapására és azokra a szenvedésekre, a melyeket neki a múltban Poroszország is, Ausztria is okozott.

Meg kell tudni érteni, ha ma, elnyomrodott állapotában nem bír heroikus elhatározásra jutni, s akkor se szabad elfelejteni, hogy a méltányosság és saját érdekünk azt kívánják, hogy helyzetén javítsunk.

Lengyelországnak Oroszországtól való felszabadítása mellett szól a stratégiai tekintet. Az a határvonal, a mely a nagy lengyel mocsarakig húzódnék el, sokkal könnyebben védhető Közép-Európára nézve, mint a jelenlegi. Sokkal rövidebb. Lengyelország elvesztésével eltompulna az ék, a melyet Oroszország a nyugat felé vert és a mely Berlint, Bécsét és Budapestet egyaránt veszélyezteti.

Az európai határvisszaszorítás annyira megjavítaná katonai helyzetünket, hogy az orosz-francia szövetség előfeltételei is tetemesen

megrendülnének. Ha Varsóra támaszkodva sem bírt Oroszország a francziák küzdelmén segíteni, jövőben távolabb bázisára való tekintetből semmit sem várhatna tőle.

Λ lengyel nemzet új eleven erőt is állítana Közép-Európa szolgálatába a kelet suprematiája ellen.

Attól sem félek, hogy Lengyelország elvesztése Oroszországot a – revanche útjára kényszerítené. Elzász-Lotharingiát azért nem tudta Franciaország elfelejteni, mert francia érzésű lakossága van, a mely nagy részben legalább mindvégig megtartotta francia érzését és sympathiáit. Ausztria ellenben olasz provinciáinak elvesztésébe belenyugodott, mert érezte, hogy az elvesztett tartományok lakossága nem kívánkozik vissza, hanem az új helyzettel meg van elégedve. Oroszország is csak akkor tarthatná fenn a revanche ösztönét, hogyha nem sikerülne a lengyeleknek olyan helyzetet teremtenünk, a mely kedvezőbb a jelenleginél, s a lengyelek visszakívánoznának orosz uralom alá, a mit pedig nem lehet feltételezni.

Á Lengyelországból való kiszorítás és a balkáni törekvések fiascója épen együttesen odahatnának, hogy Oroszországot természetes feladata és terjeszkedésének iránya felé tereljék, a távoli keleti Ázsia felé, s megadják Oroszország politikájának azt a fordulatot, a mely reá nézve is áldásos lenne, a melyben mai ellenségei is támogathatnák.

Ha a háború lehetővé tenné és szükségessé válnék a jövő béke szempontjából Oroszország teljes meggyengítése, akkor Ukrajna és a finnek felszabadítása is tekintetbe jöhetne.

Most még csak egy szót kívánok általában a gyarmatok kérdéséről mondani.

Németország győzelmét minden bizonynyal gyarmat birodalmának kiterjesztésére is ki fogja használni. Ha nem másutt, akkor Közép-Afrikában, a hol három nagyobb német coloniáját, a mely Afrika keleti, középnyugati és délnyugati részén van, egy nagy közép-afrikai birodalommal egyesítheti.

Óriási nagy gazdasági exportja, nagy tőkeereje és flottája természetessé tesz, hogy a győzelmet világbirodalom alakítására fogja

kihasználni, ha nem volt is a háború oka ilyen hódítás.

Nálunk nem ilyen egyszerű a kérdés. A nélkül, hogy elvileg minden gyarmat ellen nyilatkoznám, azt tartom, csak akkor szabadna rágondolni, hogyha olyan gyarmathoz jutnánk, a mely nagy tőkebefektetés nélkül gyorsan volna kihasználható, s a mely olyan nagy gazdasági előny nyel jár, hogy érdemes miatta szárazföldi haderőn kívül nagy tengeri erőt is tartani, és ha érdemes a nyereségek fejében azon nehézségekkel is szembenézni, a melyeket bonyolult közjogi helyzetünkben a gyarmatosítás okozna.

Ha nem juthatnánk ilyen kivételesen szerencsés körülmények között levő, nagy pénzértéket képviselő gyarmathoz, akkor sokkal okosabb, ha hadisarczban keresünk anyagi ellenértéket a veszteségekért. A Balkánon való nagyobbmévű hódítás teljesen elhibázott politika volna, odavezetne, hogy előbb-utóbb visszavigye a Balkánra Oroszországot, mert a Balkánnépek önállósága, általunk veszélyeztetve, megint benne keresné protectorat.

Szabadsághoz és nemzeti kormányzathoz szokott népeket kellene idegen kormány alá hajtani, a mivel csak elégedetlen, kifelé gravitáló, megbízhatatlan alattvalókat nyer-nénk.

A kérdés csak az, érdemes volt-e ilyen veszélyes háborút folytatni, ha nem akartunk világbirodalmat alapítani, és érdemes volt-e kevesebb eredményért azokat az erőfeszítéseket vállalni, a melyekkel a háború járt.

A háború nem üzlet. Grey angol külügy-minister azt állította ugyan az angol parlamentben, hogy beavatkozás a helyes, mert alig fog több gazdasági kárt okozni, mint a mennyit már a világháború ténye okoz akkor is, ha neutrális marad és Angliában ez a felfogás tetszett is, de minket, Istennek hála, nem ilyen kalmár szellem vezetett. Minket csakis a kényszer hajtott harcába. Érdemes volt háborúba menni, mert létünket védtük meg.

Nem volna szabad a, sajnos, számbelileg úgy is túlcsekély magyar faj színe-javát, a jövő munkásait a vérpadra küldeni, várható

gazdasági előnyökért, Afrika aranyáért, vagy pedig politikai légvárakért és ambíciókért.

Csak az ezeréves magyar állam fenntartásáért volt szabad mindenünket kockára tenni: ezért pedig kellett. Nincs okoskodni való, nem kérdezhetjük, érdemes-e létünket, becsületünket, jövőnket védeni. Ezt meg kell tennünk, bármibe kerüljön, valahányszor veszélyben van.

De előnyünk győzelem esetében több is lesz, mint az, hogy élünk és visszavertünk egy gálád merényletet. Kiszámíthatatlan nagy hasznunk abban lesz, hogy meggyengítettük azokat az erőket, a melyek a magyar faj létét veszélyeztették és veszélyeztetnék a jövőben is. Mi kelet és nyugat között, Közép-Európa délkeleti sarkán telepedtünk meg, tőszomszédságban a Kelet boszorkánykonyhájával, a mely legtöbbnyire a mienket messze túlhaladó nyers erővel rendelkezett, a mely legelőször a tatárjárás, később a török uralom, most a moscovitismus alakjában fenyegette létünket. Mikor Közép-Európára támaszkodva ezt a moscovitismust megtörjük: akkor törté-

nelmi missiókat teljesítjük és életföltételeinket megjavítjuk.

A mikor a Balkánon, a hol életünk gyökerei vannak, reánk nézve kedvező hatalmi viszonyokat biztosítunk: akkor nemzeti emelkedésünk és gazdasági fejlődésünknek is egyik alapját rakjuk le és külpolitikai nagyságunkat alapozzuk meg. A mikor győzelmében segítjük és emberfeletti erőfeszítése közben még jobban megerősítjük azt a monarchiát, melylyel élünk és halnunk kell és azt a némettel való szövetséget, a mely nem múltó érdekünk, hanem geographiai és világhatalmi állandó helyzetünkben ered és magyar politikai gondolat volt mindenkor: akkor hatalmi helyzetünket javítjuk meg.

A mikor az a szövetség, a melynek egyik kötelességteljesítő és meggyőződésteljes tagja vagyunk, mindenfelé győzelmeskedik: akkor nemzeti életünk pályafutása csak emelkedő irányt vehet. A mikor a közös harcmezőkön ontott vér kapcsolja a magyar nemzethez a sors és törvények által úgyszólván hozzája kötött osztrák népeket, a mikor a dynastia

és a nemzet között a harmóniát világtörténelmi nagy események erősítik meg, hősies erőfeszítések pecsételik meg, a mikor nálunk mindenki látja, hogy csak mint nagyhatalom létezhetünk és a nagyhatalomban érdekeltek belátják, hogy csak reánk támaszkodva érhetik el céljaikat: akkor belső kifejlődésünk kedvező csillagzat hatása alá kerül.

A győzelem esetében a magyar nemzet olyan kedvező viszonyok közé kerül, mint a minők közt soha, vagy legalább is sok század óta nem volt; ha nem követ el hibát a közel jövőben, e kedvező helyzet gyümölcseit élvezni is fogja. Ha a háború óriási megpróbáltatásai között, a lét és nemlét kérdésével szembesítve, nemzetünk politikai éleslátása megedződik, ha általánossá válik az a tudat, hogy a politika nemcsak pártkérdés és hatalmi kérdés, hanem tőle függ a nemzetnek léte s minden egyes családnak jóléte és boldogulása, ha a lövészárkokból több önérzetet, több hátgerinczet, a politikában több komolyságot hozunk vissza, ha belátják mindenfelé, hogy a nemzet erkölcsi tisztaságában és jellemében rej-

lik ereje és hogy erős, a nemzettel érző és a 'nemzettel élő hadseregre van szüksége neki is, szövetségesének is, a dynastiának is: akkor azon legdicsőbb jövő előtt állunk, a melyre számbeli viszonyainknál fogva a mai viszonyok között általában hivatva vagyunk.

Tehát érdemes harczolnunk, érdemes küzde-
nünk, és hazánk iránt való kötelességet telje-
sítünk, a mikor egyesült erővel törekszünk
a győzelmet kivívni, azok, a kik a múlt
állapotaival meg voltak elégedve, ép úgy,
mint azok, a kik közállapotainkat elítélték,
azt a teljes, azt a döntő győzelmet, a mely
a nemzet jövőjét szilárdabb alapokra van
hivatva fektetni.